scholen die volop inzetten op kwaliteitszorg, op grotere betrokkenheid van ouders, op het van elkaar leren. Zij hebben die sterke overheid nodig voor de benodigde infrastructuur. Daar schort nog het nodige aan, ook gelet op de financiële middelen. Het gaat om verantwoordelijke scholen die zelf een ontmoeting tussen culturen organiseren, zonder hun geloof te verloochenen. Immers, onze samenleving is een, hier meer dan daar, en de ene school meer dan de andere, multiculturele samenleving. Ook daarop moet elke school een antwoord hebben. Je gaat de opgave aan of je doet dat niet. Scholen mogen verschillend handelen. Dat is het grote goed van onze vrijheid van onderwijs. Verschillend handelen kan en mag, maar dat moet wel consequent gebeuren. Met ''Onderwijs in stelling'' wordt ook nieuwe ruimte gegeven in oude afwegingen. Voor nieuwkomers betekent dit meer toekomst voor minder(-)heden. Dat moet niet door de overheid worden afgedwongen. Scholen moeten zelf hun verantwoordelijkheid nemen. Zulke verantwoordelijke scholen zijn er al, in een grote variëteit. De vraag is hoe zij kansen kunnen krijgen om zich daarop aan te laten spreken. Heel passend hierbij is het voornemen van minister Hermans goede voorbeelden te belonen. Laten wij weer oog krijgen voor wat goed loopt in het onderwijs. Dat gebeurt, dankzij mensen die zich daarvoor inzetten. Daar horen complimenten bij en als het kan een prikkelende beloning!

Er is nog een punt waarvoor ik de aandacht wil vragen. Dat betreft de waarborging van kwaliteit. Er moet worden nagegaan of en hoe instellingen hun maatschappelijke opdracht waarmaken. Volgens de CDA-fractie is hiervoor nodig het ontwikkelen van toezicht op de naleving van centraal voorgeschreven beheersregels naar toezicht op de door instellingen geleverde kwaliteit. Het toezicht zal de vraag moeten beantwoorden of onderwijsinstellingen antwoord geven op wat de samenleving van ze vraagt: een beoordeling die is gericht op maatschappelijke criteria als: ''haalt de instelling uit de leerling wat er inzit?'' en ''houdt de instelling voldoende rekening met de leerlingen of studenten die er zijn?'' Mijn vraag luidt of de ontwikkelingen rondom de inspectie niet anders zijn dan de beleidsbrief suggereert. De beleidsbrief spreekt over de kunst van het loslaten van regels, waarbij de instellingen zelf verantwoording afleggen. Dat kan bijvoorbeeld in een onderwijsverslag, op te stellen door een door henzelf nader aan te wijzen visitatiecommissie, waarbij een inspectie als sluitstuk moet fungeren. In de praktijk evenwel is een verscherping van het toezicht te zien, nu de inspectie zich tevens gaat richten op pedagogische en didactische vaardigheden binnen de scholen. Dat nu lijkt mijn fractie minder passend, want dat gaat allesbehalve richting de honorering van variëteit in het onderwijs, maar veeleer richting een soort koekoek-één-zangonderwijs. Graag krijg ik ook wat dit betreft een reactie van de bewindslieden.

Dit brengt mij ten slotte op de weg die nog gegaan moet worden. De richtlijnen kunnen worden gelezen als waarschuwingen. Dat geldt ook voor die van de Onderwijsraad in ''Dereguleren met beleid''. Die kunnen van pas komen. Eerst moet het onderwijs op orde worden gebracht, bestuurlijk, beleidsmatig en bedrijfsmatig. Daarvoor zal in een aantal opzichten ook nieuwe en vooral verandering van bestaande wetgeving nodig zijn. Met de uitwerking van een en ander, ook wat betreft de nadere verkenningen werd reeds een aanvang gemaakt. Kunnen de bewindslieden iets zeggen over het tijdpad dat zij zich voorstellen? Spanningen zullen zich blijven voordoen. De vraag is hoe daarop moet worden gereageerd. Hoe schudden de bewindslieden de reguleringsreflex van zich af? Houden regering en Staten-Generaal hun ruggen recht? Bovendien, wat hier wordt beoogd, kan niet in één regeerperiode. Er gaat misschien wel een generatie overheen. Hoe kunnen de risicofactoren worden verkleind? Ik ben zeer benieuwd naar de reacties.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Walsma. Hij zal zijn maidenspeech houden.

□

De heer **Walsma** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Het houden van mijn maidenspeech krijgt voor mij een extra dimensie, omdat ik deze mag uitspreken in aanwezigheid van de minister van OCW, voorheen commissaris van de Koningin in de provincie Friesland. Wij hebben in die jaren heel plezierig met elkaar samen mogen werken.

Minister **Hermans**: Laten wij dat zo houden.

De heer **Walsma** (CDA): Wat mij betreft.

Mijnheer de voorzitter! Wij hebben er in het kader van de behandeling van de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, met name voor wat betreft het hoger onderwijs en het wetenschapsbeleid, ervoor gekozen vooral in te gaan op de notitie ''Naar een hoger onderwijs''. Het gaat in deze notitie over de invoering van een bachelor/masterstructuur. Een wetsvoorstel is, naar wij hebben gegrepen, in de maak. Over deze problematiek is de laatste tijd heel wat gezegd en geschreven. Niet ten onrechte, want het desbetreffende voorstel heeft een grote impact op het hoger onderwijs in ons land. In juni 1999 heeft de minister, samen met zijn collega's uit 28 andere Europese landen, de Bolognaverklaring ondertekend. Deze verklaring was gericht op het zo snel mogelijk tot stand brengen van een Europees stelsel voor het hoger onderwijs. In de komende tien jaar zal dit gerealiseerd moeten worden.

De 29 Europese landen kennen een nogal grote diversiteit voor wat betreft het hoger onderwijs. Zo heeft Nederland, samen met een aantal andere landen, een binair stelsel, hetgeen betekent dat het hbo en het wo een eigen wettelijk kader hebben. Dit sluit aan bij de vereiste vooropleiding van de studenten en bij de behoefte op de Nederlandse arbeidsmarkt.

De deelnemende landen zijn overeengekomen het onderwijs volgens een tweefasemodel in te zetten. De student volgt eerst een brede driejarige – in het hbo vierjarige – opleiding, uitmondend in een bachelordiploma en daarna, als hij/zij ervoor kiest om verder te studeren, nog een tweede opleiding ter verdieping van de opgedane kennis. Deze studie wordt afgesloten met een masterdiploma. Het doel van deze opzet is:
- meer uitwisseling van studenten tussen de onderwijsinstellingen, in het binnen- en buitenland;
- de kwaliteit van de diverse opleidingen beter zichtbaar maken; de opleidingen zijn met deze aanpak

namelijk beter met elkaar te vergelijken;
- internationale erkenning van de diploma's en graden van de afgestudeerden.

De CDA-fractie kan zich voor een groot deel vinden in de veranderingen van de structuur van het hoger onderwijs, mits dit niet resulteert in opleidingen die qua niveau onvergelijkbaar zijn, zoals dat onder meer in de Verenigde Staten het geval is. Wij hebben echter wel een aantal opmerkingen en vragen. De minister kiest voor een voortzetting van het binaire stelsel vanwege, kortweg gezegd, de vooropleiding van de studenten en de doelen van de opleiding. Dit betekent dat er twee soorten bachelors komen. Graag wil ik van de minister vernemen wat de andere acht landen in Europa doen die tot nu toe het binaire stelsel kennen. Er is afgesproken dat er niet voor één onderwijssysteem gekozen gaat worden in de 29 landen die de verklaring hebben ondertekend. Daarom de vraag aan de minister of het reëel is te veronderstellen dat de opleidingen binnen het wo en het hbo in deze landen, na de invoering van de nieuwe structuur, in voldoende mate met elkaar te vergelijken zullen zijn en, zo ja, in welke mate daarmee dan wordt voldaan aan de door de minister gestelde doeleinden. Komt het door ons zo gewaardeerde binaire systeem op termijn toch niet op losse schroeven te staan? De hbo-bachelor is meer gericht op beroepskwalificatie, de wo-bachelor op academische vorming. Is er vanwege de internationalisering al nagedacht over de titulatuur van afgestudeerde de hbo-bachelors?

De minister rekent terecht de masterfase in het wo tot het initieel onderwijs. Dit betekent dat de universiteiten in aanmerking komen voor bekostiging en dat de studenten studiefinanciering ontvangen. De minister wil dit om te bewerkstelligen dat zoveel mogelijk talent in onze kenniseconomie wordt benut. De nieuwe masteropleidingen, aansluitend op de hbo-bachelor-opleidingen, wil de minister vooralsnog niet tot de initiële opleidingen gaan rekenen. Er komt dus van rijkswege geen bekostiging en de studenten krijgen geen studiefinanciering. De minister gaat ervan uit dat de meeste hbo-studenten na het behalen van een bachelordiploma gaan werken. Willen ze toch nog een postinitiële masterstudie doen, dan moeten ze die zelf betalen of de werkgever kan dit voor zijn rekening nemen.

De minister heeft onlangs in de Tweede Kamer gezegd dat ingeval er een hbo-masteropleiding ontwikkeld wordt die ook vanwege maatschappelijke relevantie door de overheid gewenst wordt, hij wil overwegen die te financieren, dan wel mede te financieren. Vraag aan de minister is waar zo'n opleiding dan aan moet voldoen. Gaat een dergelijke opleiding dan ook tot de initiële opleidingen behoren? De hbo-raad stelt terecht dat hier geen sprake is van een consistente lijn ten aanzien van de bachelor/mastersystematiek en dat de vraag aan de orde is in hoeverre de overheid een bekostigingsverantwoordelijkheid heeft. Als reactie op deze stellingname heeft de voorzitter van de hbo-raad het standpunt ingenomen, zo las ik in het Financieel Dagblad, dat dan voor de lijn gekozen moet worden ook de masteropleidingen in het wo niet meer door het Rijk te laten financieren. Ook het Centraal Planbureau en het Sociaal en Cultureel Planbureau pleiten voor een forse verhoging van de private financiering van het hoger onderwijs en het privatiseren van de wo-masteropleiding.

Als hiervoor gekozen zou worden heeft dit gevolgen die voor het CDA onaanvaardbaar zijn. Want anders dan in de postinitiële master-opleidingen, die veelal in deeltijd gevolgd worden en geheel of gedeeltelijk door de werkgever worden betaald, zullen de initiële masteropleidingen dan door de student en de ouders zelf betaald moeten worden. Dit betekent ontegenzeggelijk dat jongeren met talent uit de lagere- en middeninkomensgroepen, vaak van ouders die zelf geen hoger onderwijs hebben genoten, vanwege de hoge studieschuld die gaat ontstaan dit niet zullen doen. Het CDA kiest voor hoogwaardig en toegankelijk onderwijs. Een student die met succes zijn bacheloropleiding heeft voltooid, moet ongeacht zijn achtergrond en financiële positie de mogelijkheid krijgen een masterstudie te volgen. Een te grote financiële barrière voor de lagere inkomensgroepen, met als gevolg minder deelname, wil de CDA-fractie niet. Bovendien gaat minder deelname aan de masteropleidingen ten koste van de kennisintensieve economie, het onderwijs en de gezondheidszorg. Ik krijg graag een reactie van de minister hierop.

De arbeidsmarkt wordt steeds meer internationaal en veeleisender en vraagt om instroom vanuit academisch georiënteerde en direct op de arbeidsmarkt georiënteerde opleidingen. De universiteiten grijpen de invoering van de bachelor/masterstructuur aan om de academische context van hun wetenschappelijk onderwijs te versterken en hun opleidingen binnen die context te verbreden en te verdiepen om zo de kwaliteit verder te verhogen. Wij delen de mening van de werkgeversverenigingen VNO-NCW en MKB-Nederland dat het programmatisch onderscheid tussen het hbo en wo moet worden gehandhaafd, omdat dit uitstekend aansluit bij de behoefte op de arbeidsmarkt. Zij vullen elkaar aan en dankzij intensieve samenwerking, dan wel fusies kunnen zij ervoor zorgdragen dat studenten voor wie dat gewenst is, een probleemloze overstap maken.

De verbreding van de bachelor-opleiding kan gevolgen hebben voor de totale studieduur. Voor de studies waar het gemakkelijk bij duidelijk te maken is dat deze verbreding niet kan zonder compensatie in de masterfase, moet verlenging met één jaar mogelijk zijn. Anders gaat dit ten koste van het aanleren van academische vaardigheden, zoals het kunnen doen van onderzoek. Ingeval hiertoe besloten wordt, mag dit naar de mening van het CDA niet ten koste gaan van de student. Met andere woorden de studieduur en de studiefinanciering moeten aan elkaar gekoppeld blijven. Ook hierover hoor ik graag de mening van de minister.

Het hbo krijgt, zij het in beperkte mate, de mogelijkheid master-opleidingen te verzorgen. Hier doet zich een probleem voor, want grosso modo zijn de docenten van de hbo-instellingen niet gekwalificeerd dit onderwijs te geven. Ze hebben als docenten niet de tijd en de gelegenheid gehad zich te bekwamen in het doen van onderzoek. De oplossing die hiervoor gekozen is, is om per vakgebied een lector te benoemen. Hiervoor en voor de bekostiging van onderzoeksprojecten zal een vernieuwingsfonds komen. Heeft de minister het idee dat hiermee voldoende kwaliteit en

middelen beschikbaar zullen komen om het beoogde masterniveau te halen?

Waarom wordt niet als voorwaarde gesteld dat de masteropleidingen verbonden aan de hbo-instellingen, in samenwerking met een of meer universiteiten opgebouwd en verzorgd moeten worden? Bieden de voorgenomen fusies of nauwe vormen van samenwerking tussen de universiteiten en hogescholen van de laatste tijd daarvoor geen goede mogelijkheden? Het is een ontwikkeling die het binaire systeem overstijgt, maar is dit niet een goede invulling van een hoger onderwijs met opener institutionele verhoudingen, zoals de minister dat wil? Graag krijg ik een reactie van de minister.

De minister heeft, naast het uitstekende visitatiestelsel dat wij in ons land hebben om de kwaliteit van de opleidingen te beoordelen, een nieuw doel omarmd, namelijk het invoeren van een systeem van accreditatie. Vanwege ons binaire systeem zal er een accreditatieraad komen voor het wo en voor het hbo. Wel zullen ze de zaken goed op elkaar moeten afstemmen. Deze raden worden belast met de validering van het oordeel van de visitatiecommissies. Ze zullen keurmerken verlenen aan de desbetreffende opleidingen. De accreditatieraden zullen standaarden gaan ontwikkelen waaraan de visitatiecommissies zich zullen moeten houden. Tot nu toe is dit een verantwoordelijkheid van de VNSU en de hbo-raad.

Deze aanpak, afkomstig uit de Verenigde Staten, roept de vraag op – die stel ik dan ook aan de minister – of het wel juist is dat dit werk en deze verantwoordelijkheid in deze mate door de overheid uit handen gegeven moeten worden. Wordt vanwege het gegeven dat de visitatiecommissies toch het eigenlijke werk doen, het werk van deze raden niet sterk overtrokken?

Wat gaat dit kosten en hoe pakken de andere 28 landen dit aan? Zal er afstemming tussen deze landen plaatsvinden?

Gelukkig heeft de minister duidelijk afstand genomen van het idee van de commissie-Franssen om sterren toe kennen. Het toekennen van sterren zou immers alleen internationaal van enige betekenis kunnen zijn. We zijn ook blij met het standpunt van de minister dat eventuele TOP-masters enkel parallel aangeboden zullen worden.

De invoering van het bachelor/mastersysteem is een zeer omvangrijke operatie en brengt, volgens berekeningen van de VSNU, meer dan 225 mln gulden aan transitiekosten met zich. De onderwijsprogramma's moeten worden vernieuwd en de organisatie moet worden aangepast. Uiteraard zal een deel voor rekening komen van de universiteiten en hogescholen, maar het kan niet zonder aanvullende financiering van de rijksoverheid. Is de minister bereid een substantiële eenmalige bijdrage voor zijn rekening te nemen? Aan de overzijde heeft men gepleit voor voortvarendheid ten aanzien van de uitwerking en invoering. Mijn fractie vindt dat deze operatie goed moet gebeuren en dat die tijd ervoor genomen moet worden die daarvoor nodig is.

Dan is er nog een nieuw fenomeen dat zelfs in het buitenland niet gepraktiseerd wordt en dan heb ik het over de zogenaamde voucherbekostiging. Dit zijn simpel gezegd ''tegoedbonnen'' waarmee hbo-studenten op verschillende instellingen terechtkunnen. Voorwaarde is wel dat de hogescholen op dit terrein gaan samenwerken en aansluitende studiepakketten moeten kunnen aanbieden. Is dit niet het geval, dan worden de studenten de dupe en dat is niet te accepteren. Ook de docenten zullen zich moeten aanpassen. Ik heb hier de volgende vragen over. Hier wordt al tien jaar over gesproken, maar het heeft tot nu toe nog maar weinig opgeleverd. Heeft het wel zin hiermee door te gaan? Komt het postinitiële hoger onderwijs ook voor een dergelijke financiering in aanmerking? Wat heeft het experiment van het hbo en het MKB tot nu toe opgeleverd? Waarom wordt dit wel mogelijk geacht voor het hbo en niet voor het wo? Is het verschil in bekostigingssystematiek het enige argument? Worden de invoeringskosten die de hogescholen moeten maken, door het Rijk vergoed?

Ik wil nog een aantal opmerkingen maken over de ontwikkeling van, wat ik zou willen noemen, de zelfregulering, vooral in het hbo. Of, anders gezegd, de deregulering van het opleidingenaanbod. Tot voor kort had een hogeschool voor elke nieuwe opleiding toestemming nodig van de minister. De minister wil nu om de hem moverende redenen, het hbo daarin meer vrijheid geven. Dit heeft ertoe geleid dat voor het schooljaar 2002-2003 er zo'n 190 nieuwe opleidingen bij komen. Hiervan zijn er 40 nieuw en voor de rest zijn het opleidingen die al elders worden aangeboden. Wel moet een businessplan en een marktonderzoek beoordeeld worden door de Adviescommissie onderwijsaanbod en moet er afstemming plaatsvinden met de concurrenten. Vele hogescholen en ook de hbo-raad voorzien grote problemen en zijn daarom overgegaan tot een vorm van zelfregie. Hiervoor is het hbo-veld in 33 domeinen verdeeld. Een hogeschool die al een opleiding in zo'n domein heeft, mag ook verwante opleidingen beginnen, maar wie buiten de eigen domeinen aan de slag wil, moet eerst overleg plegen met concurrerende hogescholen. In de praktijk blijkt dat deze vorm van zelfregie niets voorstelt. Regels afspreken is één ding, ze nakomen is iets anders. Vooral de kleinere hogescholen vrezen de toekomst, omdat ze weinig domeinen hebben en dus niet zomaar opleidingen kunnen beginnen. Daar komt nog bij dat het totaal aantal studenten nauwelijks toeneemt. Deze vorm van zelfregulering heeft, zoals gezegd, vooral negatieve effecten voor de kleinere hogescholen, omdat het aantal studenten zal afnemen en de kosten per student zullen toenemen. Dit kan wellicht weer gevolgen hebben voor de kwaliteit en het niveau van de opleidingen. Deze ontwikkeling past toch niet in de nieuwe bachelor/masterstructuur?

Fusie of samenwerking met een andere hogeschool of universiteit zou een oplossing kunnen bieden. In dat geval moet wel worden onderkend dat de kleinere hogescholen, met veelal een christelijke identiteit, het niet gemakkelijk hebben met het vinden van een partner. De kans is daarom groot dat er een ''gedwongen'' samengaan gaat plaatsvinden met als gevolg het moeten prijsgeven van de identiteit. Het laat zich verstaan dat de CDA-fractie daar grote moeite mee heeft. Graag willen wij hierover de mening van de minister vernemen.

Wij wachten met belangstelling de reactie van de minister af.

De **voorzitter**: Mijnheer Walsma, het is duidelijk dat dit huis er een deskundige bij heeft gekregen op het gebied van het onderwijs en in het

bijzonder het hoger onderwijs. Dat konden wij ook wel vermoeden, gezien uw cv. Ik heb voor mij een uitdraai van een website liggen. Daarop staat dat er geen rechten kunnen worden ontleend aan de informatie, maar ik gebruik de informatie toch.

U bent na de lagere school uw opleiding begonnen op de lagere landbouwschool. Heel bijzonder is dat u vervolgens alle scholen hebt doorlopen tot en met de hogere landbouwschool in Leeuwarden. Vervolgens heeft u uw opleiding afgerond met de studie biologie in Groningen. Ik noemde die hogere landbouwschool, omdat u daar tijdens uw studie biologie parttime leraar was. Ze wisten kennelijk wie er binnenkwam, want even later was u daar al adjunct-directeur en later directeur. Dat is toch bijzonder. Daarna bent u het openbaar bestuur ingegaan. U bent lid geworden van de provinciale staten van Friesland en dat heeft u 21 jaar gedaan. Het is goed als er in dit huis mensen zitten met zoveel bestuurlijke ervaring, zoals u hebt. U bent in die eenentwintig jaar dertien jaar gedeputeerde geweest. Het laat zich licht raden dat u onder andere in uw portefeuille agrarische zaken hebt gehad en ook onderwijs. Zo kende u de minister natuurlijk ook. Daarnaast bent u echter ook belast geweest met verkeer en vervoer, openbare orde en veiligheid en vastgoed. Dit huis zal wellicht uw advies inroepen wegens haar eigen vastgoedplan. Er staat hier namelijk heel wat op stapel.

U hebt uiteraard vele nevenfuncties. De mooiste is ongetwijfeld het voorzitterschap van het bezoekerscentrum in Schiermonnikoog. Daarnaast bent u echter ook kerkvoogd van de gereformeerde kerk in Hardegarijp. Ik dacht het al: de CDA-fractie heeft er een authentieke mannenbroeder bij gekregen. Dat blijkt ook wel uit een vroegere nevenfunctie van u. U bent lid geweest van het dagelijks bestuur van het Friesch Dagblad en zijn daar niet vele grootheden in de Antirevolutionaire Partij gevormd? U trad dus in hun voetsporen.

Ik heb hier ook bij staan dat u voorzitter was van het Thorbeckefonds. Dan zijn er misschien mensen die denken dat u in uw verleden enigszins geflirt hebt met de VVD, maar ik vermoed dat het hier gaat om een fonds van de Thorbeckeacademie in Leeuwarden en dat u zeer loyaal bent gebleven.

Ik wil u gelukwensen met uw zeer deskundige maidenspeech en ik wens u veel plezier en wijsheid toe in uw nieuwe nevenfunctie.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

De heer **Ginjaar** (VVD): Mijnheer de voorzitter! De bewindslieden van OCW, zoals die thans voor ons zitten, hebben sinds hun optreden met de begrippen deregulering, autonomie, kwaliteit en flexibiliteit een frisse wind laten waaien door het onderwijsveld. Dat is allerwegen toegejuicht. Met name met de voorstellen van de minister voor de invoering van de bachelor/masterstructuur, in navolging van de Bolognaverklaring, worden belangrijke stappen gezet in de richting van een internationaal transparant hoger onderwijssysteem. De VVD-fractie beoordeelt deze ontwikkeling dan ook positief. Het is overigens niet voor de eerste maal dat deze structuur ter sprake komt. Reeds in de jaren zestig werden door Posthumus voorstellen in deze richting gedaan, overigens tezamen met voorstellen voor verkorting van de studieduur. Toch kwam er niets van, behalve dan die verkorting van de studieduur, maar die kwam pas veel later. Ook kwam er veel later, in de jaren negentig, een uitvoerige studie van de WRR over een allesomvattend hoger onderwijsstelsel. Wederom werd daar weinig gevolg aan gegeven. En thans is er de notitie van de huidige minister, Naar een open hoger onderwijs, die allerwegen in het veld positief is ontvangen. Wij kunnen dan ook spoedig een wetsontwerp tegemoet zien.

Sinds de eerste vermelding in het HOOP-2000 heeft de minister veel overleg gevoerd. Uit dat overleg worden langzamerhand de contouren van het systeem duidelijk. Tegen deze achtergrond wil de VVD-fractie enkele kanttekeningen op hoofdlijnen maken. Ik wijd eerst enig aandacht aan het bachelor/mastersysteem, vervolgens aan de verhouding tussen hbo en wo en ten slotte aan de accreditatie.

Eerst zal ik iets zeggen over het beoogde systeem bij het wetenschappelijk onderwijs. Naar de mening van de VVD-fractie moet het bachelor/mastersysteem gezien worden als een ononderbroken studie naar het masterdiploma, met een halte onderweg: het bachelordiploma. Dit diploma geeft zonder selectie toegang tot de masterstudie. De minister zal daar aanstonds de kanttekening bij maken dat onder omstandigheden selectie wel degelijk aan de orde is, bijvoorbeeld voor studenten die bij een andere universiteit verder willen studeren, dan wel bij buitenlandse studenten die aan een Nederlandse universiteit hun masterdiploma willen halen. De VVD-fractie wil echter aan de hoofdlijn dat er in principe geen selectie plaatsvindt, vasthouden. Het past in deze gedachtegang niet het bachelordiploma als een eindfase te beschouwen. Het is, zoals de minister stelt – ik verwijs hiervoor naar de antwoorden van de minister bij de voorbereiding van het notaoverleg in de Tweede Kamer – een tussendiploma. Het is een markeringspunt in de wetenschappelijke studie, een moment waarop besloten wordt over de aard van de specialisatie in de masterstudie. Het bachelordiploma heeft derhalve geen civiel effect. Uiteraard kunnen studenten wel besluiten na het bachelordiploma de arbeidsmarkt te betreden. De eindtermen van de bachelorfase mogen daar echter niet op zijn afgestemd. Natuurlijk kan men ook bij het wetenschappelijk onderwijs pleiten voor een type bachelorstudie, waarbij uitstroom naar de arbeidsmarkt wel mogelijk is, zoals ook de Bolognaverklaring doet. De vraag doet zich dan voor naar het wezenlijke civiel effect van een dergelijke studie en de wetenschappelijkheid.

De propedeuse, zo stelt de minister, zal in de toekomst niet meer verplicht zijn, maar de functie van de propedeuse, inclusief het al of niet bindende studieadvies, zal wel blijven bestaan. Universiteiten zullen in hun onderwijs- en examenregeling moeten aangeven hoe zij in dit zullen uitvoeren. De VVD-fractie is echter van mening dat de propedeuse meer kan zijn dan alleen maar een eerste jaar met een studieadvies. Indien de propedeuse een meer algemeen vormend en maatschappijgeoriënteerd karakter heeft, kan aan het eind van de propedeuse een meer overwogen keuze worden gemaakt voor de verdere studie in het bachelor/